Gyrithe Lemches tale ved Det Store Kvindemøde på Skamlingsbanken

Taler
Gyrithe Lemche
Kvindesagsforkæmper

Dato
4. juni 1912

Sted
Skamlingsbanken

»Store, nye Tanker, som flytter Støtterne langt udover, begynder altid med at være umulige«, - saaledes skrev engang den norske Forfatter Alexander Kjelland, - »men er de først sat, de fjerne Mærkepæle, saa er det, som om de trækker Massen til sig, og efter en forbavsende kort Tid er vi der allesammen, forsamlede ganske ugeneret om det umulige«.

Saaledes i det politiske Liv, saaledes med de sociale Reformer, saaledes ogsaa med den store Verdensrejsning, vi kalder Kvindebevægelsen.

Dengang Mathilde Fibiger i Halvtredsernes Begyndelse krævede Kvindens fulde aandelige Frigørelse, - dengang Pauline Worm trak Fremtidslinierne op for Kvindens økonomiske Frigørelse, - den Gang plantede de Kvindesagens Grænsepæle langt ude i det ukendte Land, og der løftede sig fra Massen, Folkets træge og tunge Masse, som med en eneste Røst, det Raab: »Umuligt! Umuligt!«

Men Aarene gik, og Mærkepælene gjorde deres Gerning; de stod derude i det øde Land og sugede og sugede, og Kvinde efter Kvinde skilte sig ud fra Massen og gled ind under Suget, nærmere og nærmere til de fjerne Støtter. Kvinder besteg Folkeskolernes Lærerstole, Dansk Kvindesamfund dannedes, Handelens, Haandværkets, Kunstens, Videnskabens Veje lagdes aabne for Kvinderne. Kvindens aandelige og økonomiske Frigørelse var nu en anerkendt Fordring paa alles Læber; Mathilde Fibigers og Pauline Worms Grænsestøtter stod midt i Mulighedernes Land.

Men, naar Støtterne først staar i Mulighedernes Land, da begynder Stilstanden, Stagnationen, sin Gerning; da gaar Løftelsen af Sindene, ligesom Varmen af Luften, naar Solen formørkes; da drukner den enkeltes modige Røst i Mængden

af Røster. Da er det Tid at flytte Støtterne ud.

Det vidste ogsaa den lille Skare af Kvinder, som i Firserne rejste Kravet om Kvinders fulde borgerlige Ligestilling med Mænd. Atter gik der et Sus af Forargelse gennem Folkets tunge, træge Masse, atter stod Kvindesagens Grænsepæle plantede i Umulighedernes Land.

Men saa begyndte Suget igen, Uroen i Massen, og Fod for Fod, Aar efter Aar gled den uvillig, magtstjaalen ud imod de nye Grænsepæle. Kvinder tog Plads i Menighedsraad, i Værgeraad, i Hjælpekasser, i Byraad og i Sogneraad. Kvindens politiske Valgret stod paa Partiernes Programmer og paa Tingenes Dagsorden; - Grænsestøtterne stod igen i Mulighedernes Land.

Og nu staar vi altsaa paa denne skønne Sommerdag, 4. Juni 1912, forsamlede ganske ugenert - som Alexander Kjelland skrev - om det Umulige, Mænd og Kvinder, ung og gammel, høj og lav. Jeg betænker mig ikke paa at sige det: Vi staar der allesammen; der er ingen Vej tilbage mere; Prøven er gjort i dette Foraar, da en Kvinde hædret med Universitetets videnskabelige Anerkendelse, stod frem i Dansk Kvindesamfunds Københavnskreds og manede Kvinderne til at vende tilbage der, hvor de kom fra for en Menneskealder siden. De nye Veje var Vildveje; de Sejre, som var vundne, var betalte med Kvindens eneste Lykke: Moderglæden.

Hvor blev det Kor af Bifaldsrøster af, som skulde have hævet sig, om disse Ord virkelig havde haft Sangbund i Tiden, om Kvindebevægelsen virkelig havde haft de mange Modstandere, som der hviskes om i Krogene? Disse manende Ord, som vel var tænkte at skulle vende Strømmen, de gik jo til Bunds i Stilheden, de fremkaldte jo næppe nok nogle Antydninger af Ringe i Vandskorpen. - Og hvorfor? - Fordi Støtterne forlængst havde suget Massen til sig, baade de villige og de uvillige. Kvindens borgerlige Ligestilling laa forlængst indenfor Mulighedernes Land. Der er i Virkeligheden ingen, som Ønsker, at Kvinderne skal vende tilbage, der, hvor de kom fra. Fædrene er altfor glade over at slippe for Døtrenes Forsørgelse, - Mødrene er altfor glade ved at slippe Bekymringen for Frieren, som lader vente paa sig, skønt Udstyret ligger ophobet i Skabe og Skuffer, og kun venter paa Navnetrækket; - Ægtemændene er altfor glade ved Tanken om, at deres Hustruer i Nødsfald kan give en Haandsrækning ved Familiens Forsørgelse; Brødrene er altfor glade ved ikke mere at risikere at faa en ugift Søster paa Aftægt i deres nye Hjem; - og Borgerne endelig er altfor glade

ved at blive en Del af det besværlige Samfundsarbejde kvit og kunne lægge det over paa Borgerindernes Skuldre.

Modprøven er gjort. - Der er peget paa Vejen tilbage, men ingen har saa meget som gidet vende Hovedet ad den Kant. Støtterne staar i Mulighedernes Land.

Men, kan de bliver staaende der? Har vi Kvinder intet mere at fordre? intet mere at se hen til? Den politiske Valgret ved vi jo nu, at vi faar engang lige saa vist som, at det er Grundlovsdag imorgen; ligesaa vist som, at Solen staar op igen, naar den nu om nogle Timer gaar til Hvile.

Hvorfor er da Løftelsen lige som ved at gaa af os?

Hvorfor er Vejret ved at gaa af vor Agitation? Hvorfor har vi ingen andre Ord at opmuntre hverandre med end »Taalmodighed« og »Resignation«? Det er, fordi vi har forsømt at flytte Støtterne længere ud; fordi vi har glemt, at aldrig har vi endnu opnaaet noget inden for Øjeblikkets Mulighedsgrænser, uden at vi samtidig stillede Krav om det, som laa udenfor: det »umulige«. Vi bad om Økonomisk Frigørelse, man gav os Talefrihed; vi bad om kommunal Valgret, - man gav os Erhvervsfrihed; vi bad om politisk Valgret, - man gav os Valgret til Hjælpekasser og kommunale Raad. Altid var vi et Hestehoved foran med vore Krav.

Men, er vi det ogsaa nu? Har vi ogsaa nu krævet det, som vækker Uro i Massen og faar den til at raabe sit: »Umuligtl«

Nej, vi har sandelig ikke foruroliget Mængden med noget Andragende, der kunde vække Bestyrtelse, endsige Forargelse. Vi har i Vinter i al Beskedenhed bedt om, at, saafremt det forelagte Regeringsforslag til en Grundlovsændring ikke lod sig gennemføre, der da maatte blive forelagt et Forslag med Kvinders Valgret alene. Men sagde vi, hvorfor vi ønskede det? Sagde vi, hvorfor det var os saa meget om at gøre, at Kvindernes Valgret blev gennemført i første Tempo og ikke henlagt til en samlet Grundlovsrevision? - Nej, det sagde vi ikke; thi Halvdelen af os havde næppe tænkt Sagen igennem, og de andre vovede ikke at sige det. Derfor oplevede vi ogsaa den Skændsel, at Landstingets største Parti i Grundlovsudvalget uden videre i sin Betænkning strøg Kvindernes Valgret som en af de Ting, der godt kunde taale at vente til den næste Grundlovsændring. Derfor betød den nylig afsluttede Rigsdagssamling for os et tabt Slag. Men det

er jo muligt, det i næste Rigsdagssamling kan lade sig gøre at vinde et nyt.

Se, før et Slag var det jo fordum Skik, at Førerne steg op paa et højt Sted for at overskue Terrænet. Dansk Kvindesamfunds Kvinder, som gennem 40 Aars Arbejde har erhvervet sig Ret til at kaldes de førende i Kvindebevægelsen herhjemme, er ogsaa idag stegne op paa et højt Sted, et Sted, som nævnes med Ærefrygt i Danmarks Historie. Her mødtes i Fyrrerne Danskhedens og Frihedens Forsvarere: Peter Hiort Lorenzen, Laurids Skau, Ploug, Lehmann, Grundtvig m. fl. alle Mænd, som i deres Tid flyttede Grænsestøtterne ud. Jeg tror nok, jeg tør sige, at alle vi her forsamlede Kvinder med største Ærefrygt i Dag har taget dette Sted og denne Talerstol i Besiddelse. Jeg tror, mange af os har følt ligesom et Historiens Vingesus over vore Hoveder og erkendt vor egen Lidenhed under Indtrykket af de Minder, som bygger paa dette Sted. Men netop her mere end noget andet Sted bør Kravet lyde til os om at flytte Støtterne ud, lyde baade fra de Mænd, som hævdede det danske Sprogs Ret, og fra de Mænd, som forlangte Landets Styre lagt i Folkets Hænder.

Men hvor langt skal vi flytte Støtterne ud? Ja, lad os spørge hine Mænd; lad Junigrundlovens Mænd give os Svaret, lad den Mand give os Svaret, som her fra høje Skamling en Sommerdag i Aaret 1846 uforbeholdent udtalte, at Kongen - den daværende eneste Magthaver - af god og fri Vilje burde skænke sit Folk (det vil altsaa sige: Landets Mænd) - en fri Forfatning; - Kvinderne eksisterede jo som bekendt ikke i Carl Plougs politiske Stat. Hvad forstod Carl Ploug, hvad forstod hans Meningsfæller ved, at Kongen skulde skænke Mændene en fri Forfatning? Forstod de derved, at Enevoldsherskeren og hans Raadgivere af det gamle System skulde foreskrive Landets fremtidige Selvstyre en Forfatning, som de kun havde at modtage med Tak? Hvad lærer Historen os om det? Den lærer os, at den Gang Frederik VII udstedte Forfatningsreskriptet af 28. Januar 1848 uden at ville forelægge en Folkerepræsentation det til Overvejelse, da hævede der sig baade fra By og Land en mangestemmig Protest, og man forlangte den nye Forfatning forelagt en af den almindelige Valgret udgaaet Folkerepræsentation. Landets Borgere vilde være medbestemmende om den Forfatning, de som Politikere skulde virke under. Ja, vi kender alle de simple, trohjærtige Linier, hvori »en Røst fra Øerne« manede den unge Frederik VII til ikke at svigte den danske menige Mand:

Hvis Tider vorder onde.
Kald Konge, paa din Bonde,

han er kun graa og ringe,
dog er han haard at tvinge.
Naar Kongen gaar med Bonden,
da grønnes Bøgelunden,
og Fuglesangen klinger,
og Rosens Knop udspringer.

Og Kongen gik med Bonden, gik med Folkets yderste Fløj. Den Grundlov, vi i Morgen fester for, udgik af den lige og almindelige Valgret. Valgret til den grundlovgivende Rigsforsamling havde enhver uberygtet, 30-aarig Mand med Raadighed over eget Bo og fri af Fattigvæsenet. Og paa samme Maade med den Grundlov, vi ikke fester for, den af 28. Juli 1866; ogsaa den er udgaaet af den almindelige Valgret, Folket som Helhed - det vil alsaa sige Mændene - bærer Ansvaret for den.

Saa meget lærer vi, naar vi fra dette historiske Sted ser os tilbage.

Lad os nu prøve ud fra denne historiske Viden at se frem. Lad os tænke os, at det ikke lykkes denne Regering at gennemføre en Grundlovsændring i to Afdelinger, og at Lovgiverne skrider til en stor og samlet Grundlovsrevision, før Kvinderne er politiske Vælgere. Hvad vil det saa betyde for os? Spørg Juni-grundlovens henfarne Givere derom, og de vil som med en Mund svare: »Det betyder Forfatningsreskriptet af 28. Januar 1848 om igen; det betyder, at nu har Mændene overtaget Eneherskerens Rolle og vil paatvinge Fremtidens politiske Vælgerflertal, Kvinderne, en Forfatning, som aldrig er bleven dem forelagt; det betyder, at nu skrives der for første Gang en Grundlov i Danmark, som ikke er udgaaet af den almindelige Valgret, thi lige og almindelig Valgret i vore Dage, det betyder ikke Mænds Valgret alene, men det betyder: Mænds og Kvinders Valgret paa lige Fod«.

Saaledes vil de Mænd svare, som Gang efter Gang stævnede til Møder her paa dette Sted og flyttede Samtidens Mærkepæle ud. Og, hvis nogen her i denne Forsamlingen vil betvivle Rigtigheden af denne Paastand - hvis nogen vil fremmane for vor Erindring den Carl Ploug, som paatog sig Professens Rolle, hver Gang Kvindernes Valgret laa paa Lovgiverens Bord - saa vil jeg fremmane en anden Carl Ploug, ikke en hvidhaaret og slagen Mand, men den Carl Ploug, som i sin fulde Ungdomskraft blæste Hornet, mens de andre sov, og skrev disse profetiske Ord:

Men aldrig genvinder det gamle Nord sin gamle Hæder, før atter i Fru Margrethes Spor en Slægt, der træder.

Større Hæder, tror jeg ikke, vi Kvinder kan vise Carl Plougs Minde, end at fremdrage disse Ord af ham i denne Stund og paa dette Sted.

Disse Ord, som flytter Kvindesagens Støtter meget længere ud, end vi selv har drømt om - lad de være os en Spore til at træde - ikke alene i Fru Margrethes, men ogsaa i Digterens og Frihedsmandens, Carl Plougs, Fodspor.

»Store og nye Tanker, som flytter Støtterne langt udover, begynder altid med at være umulige!« Tanken om, at Kvinderne skal forlange at være medbestemmende ved den store Forfatningsrevision, er ganske vist ikke ny; det er Mændene selv, Fyrrernes Mænd, som har indgivet os den; men vi maa lade disse Mænd, at det er en stor Tanke. Og, selvom vor Tids Mænd vil erklære den for umulig, vi skal dog ikke betænke os paa at plante vore Mærkepæle i dette umulige Krav. Lad det da være vort Svar paa det Nederlag, vi led i sidste Rigsdagssamling, at vi flytter Støtterne endnu længere ud, at vi kræver Delagtighed i de Forfatningslove, vi skal medvirke under. Om vi skal have et Landsting efter lige og almindelig Valgret eller et privilegeret Landsting eller slet intet Landsting - vi forlanger at blive spurgte. Om vi skal have Stat og Kirke skilt ad eller blive ved den gamle Folkekirke - vi forlanger at blive spurgte. Om vi skal have Forholdstalsvalg eller Enkeltmandsvalg eller Valg efter Samstyreprincipet - vi forlanger at blive spurgte.

Og det er slet ikke noget urimeligt Krav. Det er lige saa indlysende retfærdigt, som alle de Krav, vi tidligere har stillet, og som Mændene har bøjet sig for. Vi skal se, naar Lovgiverne har læst det nogle Gange i vore Resolutioner, saa vænner de sig til det. og om ikke længe ser vi maaske hele det danske Folk ganske ugenert forsamlet om denne sidste »Umulighed«: Kvinden som Grundlovsgiver.

Men det sker ikke, før det er gaaet op for os alle, at Kvindernes Anerkendelse som politiske Borgere, den er ikke den andenrangs Begivenhed, som man nu i Almindelighed vil gøre den til. Den betyder mere end en Udvidelse af Valgretten, end en Forøgelse af Vælgerfolket og dets Repræsentanter paa Tinge, den betyder et Brud med den Fortid, som kun anerkendte et styrende Princip i

det offentlige Liv: det mandlige Princip; den betyder ikke mindre end et Systemskifte. Og der har siden Enevældens Indførelse her i Landet ikke fundet et saa afgørende Systemskifte Sted. Thi Grundloven af 1849, den betød ikke, som Folk i Almindelighed mener, Enevældens Afskaffelse, men den betød kun Enevældens Overførelse til Mændene. Først den Grundlovsændring, som giver Kvinderne politisk Ligestilling med Mændene vil betyde, at nu er Enevælden afskaffet i Danmark.

Men, ligesaalidt som den sidste Enevoldskonge kunde paatvinge sine Afløsere, Landets mandlige Borgere, en Forfatning. som de ikke selv havde været med til at skabe, ligesaalidt kan de nuværende Eneherskere med nogen Skygge af Ret paatvinge Landets kvindelige Borgere en saadan; og skulde de forsøge derpaa, bør der af Kvinderne nedlægges den alvorligste Protest; thi vi har historisk Hjemmel for en saadan Protest; vi har Junigrundlovens Givere som Foregangsmænd. Og jeg er overbevist om, at undlader vi at protestere i Tide, saa vil et senere Slægtled af Kvinder gøre det, naar det er for sent; saa vil de kalde den af Mændene alene reviderede Grundlov for et Overgreb paa den almindelige Valgret og fornægte den, ligesom Tilhængerne af den almindelige Valgret nu fornægter Grundloven af 1866; de vil kun gøre det med langt større Ret. Derfor maa alle de, som ønsker, at den forestaaende Forfatningsrevision skal føre os ind i rolige, betryggende Tilstande, at den Grundlov, hvorpaa den skal hvile, maa bestaa ikke i 15 eller i 50 Aar kun, men i Hundreder af Aar. Alle de maa staa samlede om det Krav, at de nuværende Magthavere skal yde Kvinderne samme Retfærdighed, som Frederik VII ydede Mændene, dengang han brød med det gamle System, dengang »Kongen gik med Bonden« og gav ham Valgret til den grundlovgivende Forsamling.

Vi er gaaet op paa et højt Sted i Dag, og fra et højt Sted er der Udsyn. Udsyn baade over det, som ligger foran, og det som ligger bag. Maatte vi, naar vi nu om lidt stiger ned igen, fra dette Sted medbringe den Bevidsthed, at i Dag har vi flyttet Kvindesagens Grænsepæle ud, at paa samme Dag, hvor vi plantede Dansk Kvindesamfunds Banner paa Skamlingsbanken, plantede vi vore Støtter i det Krav: »Ingen større Forfatningsrevision i Danmark uden Kvindernes Medvirken«.

Lad Folkets Masse saa kun raabe sit: »Umuligt!« Lad Mismod og Vantro liste deres Klamhed ind over vore Sind, naar vi igen færdes blandt alle de ligegyldige Ansigter dernede, saa tit vore Tanker vender tilbage til denne Dag paa

Skamlingsbanken, saa tit vil vi se vor Støtte staa heroppe og trække og suge Massen til sig, indtil vi en skønne Dag staar forsamlede, alle danske Mænd og Kvinder, om denne Støtte. Gid det da ikke maa være for sent!

Kilde
danmarkshistorien.dk

Kildetype
Dokumentation på online medie

Tags
Kvindebevægelsen, Politisk tale

Relateret
Jutta Bojsen-Møllers tale ved det store Kvindemøde på Skamlingsbanken
4. juni 1912

Astrid Stampe Feddersens tale ved det store Kvindemøde på Skamlingsbanken
4. juni 1912

URI
https://www.dansketaler.dk/tale/gyrithe-lemches-tale-paa-skamlingsbanken